

*Кісілюк Едуард Миколайович,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗГВАЛТУВАННЯ ПОЄДНАНОГО З ЗАСТОСУВАННЯМ ФІЗИЧНОГО НАСИЛЬСТВА

Згідно ч. 1 ст. 152 КК України, згвалтування полягає у статевих зносинах із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи.

Фізичне насильство - це фізичне подолання опору, який чинить потерпіла особа, або насильство, застосоване для упередження її очікуваного опору, зумовленого небажанням вступити із гвалтівником у статевий зв'язок. Фізичне насильство має бути здатним перебороти дійсний, а не вигаданий (удаваний) опір потерпілої особи. Злочинець може застосувати фізичну силу, різні предмети або навіть зброю, щоб зламати опір. Він може намагатися зв'язати особу, завдавати удари, тілесні uszkodження різної тяжкості, здавлювати шию руками або зашморгом тощо. Оскільки застосування фізичного насильства і спричинення внаслідок нього шкоди здоров'ю потерпілої особи є ознакою об'єктивної сторони згвалтування, потрібно встановити особливості кваліфікації, завданих при цьому тілесних uszkodжень.

Згідно з практикою ВСУ згвалтування або замах на нього, що супроводжувалися заподіянням легких тілесних uszkodжень, підлягають кваліфікації за частинами 1-3 ст. 152 КК, а якщо при згвалтуванні заподіяно тілесні uszkodження, які спричинили наслідки, зазначені в ст. 121 КК, - за ч. 4 ст. 152 КК. Разом з тим треба мати на увазі, що згвалтування, поєднане зі спричиненням тяжкого тілесного uszkodження, яке було небезпечним для життя в момент заподіяння, але не спричинило особливо тяжких наслідків (наприклад, здавлювання шиї руками, внаслідок чого потерпіла особа втратила свідомість) або спричинення тяжкого тілесного uszkodження за ознакою непоправності знівечення обличчя, не є підставою для кваліфікації за ч. 4 ст. 152 КК. Такі дії відповідно до абз. 4 п. 11 ППВСУ від 30 травня 2008 р. № 5 належить кваліфікувати за сукупністю злочинів за відповідними частинами статей 121 та 152 КК залежно від

наявності чи відсутності інших обтяжуючих обставин. Крім того, у разі заподіяння при зґвалтуванні середньої тяжкості тілесних ушкоджень їх необхідно кваліфікувати окремо за ст. 122 КК (абз. 2 п. 3 ППВСУ від 30 травня 2008 р. № 5).

Зґвалтування або замах на нього, пов'язані з умисним вбивством, кваліфікуються за п. 10 ч. 2 ст. 115 і ч. 4 ст. 152 КК. Якщо при зґвалтуванні чи замаху на цей злочин винний заподіяв потерпілій особі смерть через необережність (наприклад, якщо потерпіла вистригнула з вікна будинку й одержала смертельні ушкодження), його дії охоплюються ч. 4 ст. 152 КК і не потребують додаткової кваліфікації за ст. 119 КК.

Зґвалтування вважається вчиненим із застосуванням насильства і в тому випадку, коли таке насильство застосовувалося не до самої потерпілої особи, а з метою подолати чи попередити її опір до іншої людини, чия доля потерпілій (потерпілому) не байдужа, наприклад, до родича чи близької особи. Заподіяння в ході зґвалтування тілесних ушкоджень родичам чи близьким особам потерпілої від злочину особи відповідно до абз. 4 п. 3 ППВСУ від 30 травня 2008 р. № 5 потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 152 КК та відповідними статтями КК, які передбачають відповідальність за злочини проти здоров'я особи, оскільки в такому разі умисел суб'єкта злочину спрямований не тільки на вчинення зґвалтування потерпілої особи, а й на заподіяння шкоди здоров'ю іншої особи.

Таким чином, для фізичного насильства при зґвалтуванні характерні такі ознаки:

1) насильство застосовується з метою вчинення статевих зносин і є способом придушення волі жертви. Із цієї причини воно здійснюється лише умисно;

2) насильство застосовується для запобігання можливому чи подолання існуючого опору потерпілої особи;

3) насильницькі дії ставлять потерпілу особу в безвихідне становище. У ряді випадків потерпілій може не чинити опору, усвідомлюючи його небезпечність або марність. Однак це аж ніяк не свідчить про його згоду вступити у статевий зв'язок, а лише є вимушеною поступкою злочинцю з метою самозбереження;

4) насильство застосовується до самої потерпілої особи, в окремих випадках - до її родичів чи близьких осіб.

При вирішенні питання про кваліфікацію зґвалтування оцінка насильства має проводитися не за однією ознакою, а за їх сукупністю.